

STAŻE MIĘDZYKULTUROWE

- model projektowania staży zawodowych z udziałem społeczności romskich

Czas na staż – Romowie -specyfika kulturowa na rynku pracy

Romowie są stosunkowo najmniej znaną mniejszością narodową i etniczną w Polsce . Według ostatnich spisów z 2002 oraz 2011 roku liczba deklaracji i przyznawania się do romskiej przynależności narodowej deklarowało odpowiednio 12 oraz 17 tysięcy osób . Porównując dwa spisy warto zauważyć wzrost identyfikacji i przynależności do romskiej grupy etnicznej . W większości przypadków w spisach narodowość ta została wymieniona także obok narodowości polskiej jako jedna z dwóch . Pokazuje więc to ,że mniejszość ta jest przywiązana do Polski jako swojej ojczyzny i swojego kraju . Bycie Romem nie wyklucza jednocześnie bycie Polakiem . Niemalże cała

romska zbiorowość w Polsce posługuje się językiem polskim¹.

W świetle polskiego prawodawstwa ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych z 2005 roku Romowie są definiowani jak mniejszość etniczna². Od tego też roku posiadają swoje przedstawicielstwo w postaci dwóch reprezentantów w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, gremium większości mniejszości narodowych zamieszkujących Polskę. Komisja jest ciałem o charakterze doradczym i opiniodawczym w stosunku do polityki rządu wobec mniejszości narodowych w Polsce³.

Rozmieszczenie terytorialne Romów w Polsce jest nierównomierne. Największa ilość osób zamieszkuje województwo małopolskie, a następnie dolnośląskie i śląskie. Do jednych z najmniej zamieszkałych województw zaliczyć można pomorskie czy też lubuskie. Liczba Romów w zachodnim województwie jest określana na około 200-300 osób co w porównaniu z województwem małopolskim blisko 4 tysiące jest liczbą niedużą⁴.

Jeżeli chodzi o rozmieszczenie to zdecydowana większość mieszka w miastach, co jest jedną z cech charakterystycznych naszego kraju. W wielu innych życie romskie związane jest z wsią i terenami wiejskimi czy też małymi miasteczkami. Tak jest min. w Czechach czy też na Słowacji. W Polsce pomimo wszystko większość populacji zamieszkuje większe ośrodki miejskie. Doskonałym przykładem może być dolny i górny Śląsk. Osadnictwo wiejskie, gdzie do tej pory występują romskie osady to przede wszystkim województwo małopolskie. Źródłem takiego osadnictwa należy upatrywać w minionej polityce państwa polskiego przed 1989 roku, kiedy to wielu Romów emigrowało za lepszą pracą do dużych miast, podejmując pracę w wielkich konglomeratach przemysłowych takich jak Kraków – Nowa Huta czy też fabryki śląskie. W pozostałych częściach kraju również dominuje zasiedlenie miast średniej i małej wielkości⁵.

Wiele osób zarówno w kraju jak i też zagranicą jako główny powód wielu bolączek i kłopotów, które nękają Romów wskazał właśnie zwartość grup romskich i miejsc zamieszkania. „Wszyscy siedzą na jednej kupie, w jednym miejscu”, to tylko jedna z wielu obiegowych opinii funkcjonująca w poszechniej debacie o sytuacji romskiej. Także tutaj występują pewne różnice. Zwarata ona

¹Dane zawarte w czasie Narodowych Spisów Powszechnych z lat 2002 oraz 2011 roku przeprowadzone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

²Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym w www.mswia.gov.pl dostęp VIII 2018 r.

³Tamże, dostęp VIII 2018 r.

⁴Patrz przypis 1

⁵Wywiady przeprowadzone przez Andrzeja Łuczaka z liderami romskimi w latach 2009-2018 r.

jest bardziej na południu oraz wschodzie Polski . Mniejsza jest natomiast na zachodzie i północy . Powodów takiego stanu rzeczy jest co najmniej kilka , a jednym z nich jest polityka mieszkaniowa danych miast . W przeważającej większości używane są mieszkania socjalne , dysponowane przez poszczególne magistraty . Zwarte mieszkalnictwo romskie ma swoje dobre i złe strony , jednakże nie tylko w nim należy się doszukiwać wszystkich bolączek trapiących tą mniejszość etniczną ⁶ .

W różnych krajach Romowie są identyfikowani w sposób zróżnicowany . W Szwecji czy też w Niemczech są określane jako mniejszość narodowa . W świetle polskiego ustawodawstwa i ustawy z 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych są definiowani jako mniejszość etniczna . Jako grupa spełniają wszystkie kryteria bycia odrębną grupą narodową lecz wyznacznikiem przemawiającym na korzyść etniczności jest brak swojego własnego zorganizowanego państwa . Dlatego też obok mniejszości łemkowskiej czy też karaimskiej są definiowani jak mniejszość etniczna ⁷ .

Warto zauważyć , że populacja Romów w naszym kraju nie jest duża w porównaniu z innymi państwami europejskimi . Współcześnie są największą mniejszością narodową na starym kontynencie liczącą według różnych źródeł od 10 do 12 milionów osób . W wielu krajach stanowią od 5-10 procent całych społeczeństw w poszczególnych krajach . Do nich można zaliczyć takie jak Słowacja , Rumunia , Bułgaria , Macedonia , Turcję czy Hiszpanie , gdzie skupiska są duże dochodząc do 2 -2,5 miliona osób ⁸ .

Problemy współczesnych zbiorowości romskich są duże i nabrzmiałe . Posiadają pomimo różnic politycznych i geograficznych , uwarunkowań geograficznych wiele wspólnych mianowników . Do nich zaliczyć można min.

- niski stopień edukacji
- słabą integrację z resztą społeczeństwa
- złe warunki mieszkalne
- wysoki stopień dyskryminacji wobec romskich zbiorowości

⁶Tamże

⁷Patrz przypis 3

⁸E.Subocz ,

- wysokie bezrobocie , często tragiczną sytuację na rynku pracy
- niskie zainteresowanie życiem publicznym – poprzez nikłe uczestnictwo i zaangażowanie w sprawy publiczne
- niski stopień wiedzy o Romach wśród społeczeństwa
- przekazywanie często skrzywionego obrazu Romów przez środki masowego przekazu – mass media
- grupa ta często obciążona jest negatywnymi stereotypami – uproszczeniami rzeczywistości nie mającymi nic wspólnego z jej normalnym i prawdziwym obrazem
- brak swojej własnej reprezentacji politycznej
- często brak wyedukowanych Romów , którzy mogliby działać na rzecz swojej społeczności⁹

To tylko niektóre z wielu problemów nękających Romów na codzień . Często grupa ta jest zagrożona atakami rasistowskimi i ksenofobicznymi w poszczególnych krajach europejskich . Polska jednak na tym tle wypada jednak nie najgorzej , a stosunek do Romów nie jest aż tak skrajnie negatywny jak w innych¹⁰ .

Jak pokazują wszelkie badania respondentyczne stopień niechęci do tej grupy etnicznej wciąż spada i jest to tendencja charakterystyczna dla Polski . Sytuacja ta znajduje swoje źródła w czasach minionych , kiedy to przed ustawami banicyjnymi Romowie chronili się na terenach Rzeczypospolitej . To nie gdzie indziej tylko w Polsce grupa ta znajdowała spokój i względną tolerancję . Kraj nad Wisłą określany był jako państwo bez stosów , gdzie panowała powszechna tolerancja wyznaniowa¹¹ .

Na początku lat 90 tych stopień niechęci wobec Romów sięgał blisko 75 procent natomiast w czasach nam współczesnych oscyluje wokół 50 procent , co i tak jest liczbą znacznie zawyżoną . Inny obraz ukazują sondaże , a inny obraz i relacje romsko-polskie są na codzień .

⁹Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce w latach 2004-2013 w mswia.gov.pl , dostep VIII 2018 r. , wywiady przeprowadzone przez Andrzeja Łuczaka z liderami romskimi w latach 2009 -2018 .

¹⁰ R.Banka , Romowie najbardziej nielubiany naród w Romano Atmo nr 4/2018 , s.38-42.

¹¹A.Łuczak , Prześladowanie i ochrona społeczności romskiej- zarys historii w Romano Atmo nr 1 2014 s.54-56

Faktem natomiast jest, że konflikty miały miejsce i co jakiś czas słyhać o nowych zatargach pomiędzy poszczególnymi społecznościami. W okresie PRL można wymienić chociażby Konin, Mławe, Oświęcim, a w czasach późniejszych zatargi z terenu śląskich miast – Zabrze, Siemianowice Śląskie – gdzie do aktów dyskryminacyjnych dochodzi już od wielu lat, a często w praktyce chodzi o jakieś jedno niewłaściwe słowo, inwektyw, zdanie, zachowanie, a wybucha z tego ogromna fala agresji i nienawiści niewspółmierna do jego znaczenia. Do miejsc szczególnie zapalnych zaliczyć trzeba także tereny województwa małopolskiego, gdzie skala problemów jest często ogromna. Ostatnie wydarzenia z Andrychowa ukazały je. Zła sytuacja już od wielu lat jest także w biednych osadach romskich takich jak Maszkowice. Tak też jeżeli chodzi o miejsca zapalne wzajemnych relacji polsko – romskich, tu także daje się zauważyć różnice. Większe ich nasilenie występuje na południu i centralnej Polsce niż na terenach tzw. ziem odzyskanych¹².

Warto jednak zaznaczyć pewne zjawiska i rzeczy o których media nie piszą, nie ukazują ich, pomijają je. Nie tworzy się o nich jak narazie zwartych publikacji, książek, artykułów prasowych, programów telewizyjnych, radiowych, magazynów śledczych. Chodzi w tym przypadku głównie o stronę dobrych relacji Romów ze społeczeństwem większościowym. Kiedy to Rom i Polak to dobrzy sąsiedzi, koledzy z pracy, ze szkolnych ławek, uczeszczający na tą samą mszę świętą. Warte jest to także podkreślenia. Relacje te przeradzają się w związki małżeńskie, koleżeńskie i przyjacielskie. Często osoby ze średniego jak i też starszego pokolenia w swoich relacjach podkreślają, że lepszych sąsiadów jak Romów to nie mieli.

„Panie Andrzeju często nie musielismy nawet zamykać mieszkania jak wychodziliśmy z domu bo wiedzieliśmy że mamy wporządku sąsiadów „

oto jedna z relacji mieszkańca Zielonej Góry z którym miałem przyjemność przeprowadzać wywiad¹³.

Także wiele innych osób w prywatnych rozmowach wyrażało swoją głęboką aprobatę dla kultury i tradycji romskiej, którą wśród nich jest jak najbardziej pozytywnie kojarzona.

Warto więc zadać sobie pytanie czym jest więc kultura. Istnieje wiele definicji,

¹²Wywiady przeprowadzone z liderami romskimi przeprowadzone przez Andrzeja Łuczka w latach 2009 -2018.

¹³Wywiad z mieszkańcem Zielonej Góry wieloletnim sąsiadem rodzin romskich, Zielona Góra V 2018

znaczen , interpretacji tego słowa . Najprościej ujmując jest to zbiór wszelkich wytworów ludzkiej działalności odróżniających ludzi od świata przyrody . Czy więc w Polsce istnieje jedna kultura i czy jest ona jednorodna . Pytanie te wbrew pozorom nie jest proste . Z jednej strony tak bowiem istnieje kultura polska z blisko 1000 letnią tradycją i historią jednakże trzeba przy tym pamiętać ,że na nią składają się także losy i życie setek tysięcy ludzi wywodzących się z różnych grup narodowych , także Romów . Którzy swoją działalnością wpływali i wzbogacali kulturę Polski .

Na temat kultury romskiej funkcjonuje wiele obiegowych i uproszczonych opinii .

- Kultura zamknięta
- getto
- hermetyczność
- tam nie można wejść
- to obcokrajowcy
- skąd oni się tu wzięli
- to nieroby i nieuki nie chce im się pracować ani uczyć
- są brudni nie dbają o higienę¹⁴

To tylko jedne z niektórych opinii i poglądów które funkcjonują wśród społeczeństwa moim zdaniem głośnego jego marginesu .

Przede wszystkim kultura ta nigdy nie była jednorodna ani zamknięta . Czerpała pełnymi garściami z otoczenia , w czasie wędrówek , podróży – Baro drom¹⁵ – którego kres wyznaczył ukaz o przymusowym osadnictwie z 1964 roku . Doskonałym przykładem jest język romski . W jego obrębie funkcjonuje wiele słów i zwrotów , które nie mają tylko i wyłącznie hinduskich odpowiedników ale także znajdują swoje źródło w takich językach jak irański (dawniej perski) , grecki , armenski , węgierski i wiele innych . To tylko obrazuje skalę

¹⁴Tamże

¹⁵Baro drom – pojęcie oznaczające w języku romskim wielką wędrówkę

wzajemnych relacji i stosunków na polu zarówno zawodowym jak i społecznym¹⁶.

W większości krajów przez które Romowie przemierzali znajdowali zawsze to co czerpali dla siebie jak i też tworzyli nowe rzeczy, które weszły do kanonu kultury poszczególnych krajów, narodów jak i też europejskiego jak i też światowego dziedzictwa.

Dobrym przykładem jest muzyka – hiszpańskie flamenco, rosyjskie ballady i romanse, czardasze węgierskie, jazz we Francji, Niemczech, Włoszech, piosenki ludowe i folkowe w wielu krajach. Wszystkie one posiadają swoje konotacje w kulturze romskiej.

Jak więc dzisiejsza sytuacja społeczności romskiej przekłada się na sytuację Romów na rynku pracy. Dane statystyczne są nie ubłagane. Wskazują na zupełną marginalizację środowiska romskiego na nim. Bezrobocie jest chroniczne, długotrwałe, dziedziczone z pokolenia na pokolenie. Bezrobotny był dziadek, ojciec, teraz syn. Sytuacje takie nie należą do rzadkości. Kiedy to z pracą jest faktycznie i naprawdę trudno. Są problemy i trudności, lecz mają one charakter długotrwały i wielopłaszczyznowy. Bezrobocie wśród ludności romskiej sięga w wielu miejscowościach, zamieszkiwanych przez tę mniejszość etniczną 90 procent.

Jedną z głównych przyczyn takiego a nie innego stanu rzeczy jest bez wątpienia niski stopień edukacji. Zaledwie 272 osoby czyli 2 procent przedstawicieli społeczności romskiej legitymuje się wykształceniem wyższym. To niewiele, lecz na przestrzeni ostatnich 10 lat sytuacja ta znacząco się zmienia. Ponad 80 procent społeczności romskiej legitymuje się wykształceniem podstawowym lub niepełnym podstawowym. 10 procent społeczności stanowią osoby z wykształceniem ponadgimnazjalnym – średnim, policelany. Sytuacja więc pod względem poziomu wykształcenia nie jest godna pozazdroszczenia. Często zwłaszcza wśród osób z grup 50, 60 plus występują przypadki analfabetyzmu i nieumiejętności czytania i pisania na poziomie elementarnym. Polska jednak nie jest jakąś „czarną owcą”, na tle innych państw europejskich. Problemy z niskim poziomem wykształcenia są obecne z mniejszym lub większym natężeniem niemal we wszystkich krajach europejskich¹⁷.

W ostatnich latach jednak sytuacja ta poprawia się. Zwłaszcza w przypadku młodego pokolenia. Od 2003 roku na terenie Polski realizowany jest Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce, zastąpiony od 2014 roku Programem

¹⁶Vania de Gila Kochanowski, Język, kultura, historia narodu romskiego, wyd. ZRP, Szczecinek 2013, s. 23-30.

¹⁷Dane pochodzące z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na mswia.gov.pl. Dostęp IX 2018 r.

integracji społeczności romskiej na latach 2014-2020 . Jak najbardziej słusznie dziedziną najbardziej wspomaganą jest obszar edukacji . Składają się na niego specjalne systemy stypendialne dla studentów pochodzenia romskiego oraz młodzieży gimnazjalnej, która podejmuje dalszą naukę na poziomie średnim . Koordynowany przez Związek Romów Polskich z siedzibą w Szczecinku projekt cieszy się sporym zainteresowaniem młodego romskiego pokolenia . Przez ponad 10 lat jego trwania skorzystało z niego blisko 500 osób , co obrazuje zasadnicze zmiany w podejściu do edukacji wśród młodego romskiego pokolenia . Jednymi z kryteriów oceny ważącego o przyznaniu wsparcia jest średnia ocen uzyskiwana przez poszczególnych studentów , niejednokrotnie wśród wielu młodych przekraczająca grubo ponad 4,0 lub 5,0 . Dodatkowym kryterium jest uczęszczanie i frekwencja na zajęciach edukacyjnych oraz działalność na rzecz społeczności romskiej¹⁸ .

Wśród danych udostępnionych przez Związek Romów Polskich w grupie studentów romskich podział według poszczególnych grup przedstawia się następująco

60 procent wszystkich studentów stanowią studenci z grupy Bergitka Roma, zamieszkujący głównie południowe części Polski

20 procent studentów pochodzi z grupy Polska Roma

7 procent studentów pochodzi z grupy Sinti

13 procent pozostałych studentów wywodzi się z innych grup romskich¹⁹

Wśród kierunków podejmowanych przez młode pokolenie dominują kierunki humanistyczno-pedagogiczne choć nie brak także kierunków ścisłych i technicznych takich jak budownictwo, informatyka . Jest to także jeden z ważnych czynników determinujących dalsze losy studentów na rynku pracy . Większość nich po ukończeniu nauki podejmuje normalną pracę zarobkową . Spośród nich będzie się wyłaniać przyszła romska elita . Dane udostępnione przez ZRP wskazują także na zdecydowaną przewagę kobiet wśród romskiej studenckiej braci . Blisko 65 procent studentów stanowią kobiety, co także zadaje pewien kłopot i niezgadza się z często powtarzaniem obiegowymi opiniami o zapełnieniu kobiet na margines życia wśród Romów²⁰ .

¹⁸Dane pochodzące ze Związku Romów Polskich z siedzibą w Szczecinku koordynatora programów stypendialnych dla młodzieży romskiej

¹⁹Tamże

²⁰Tamże

Ważnym czynnikiem determinującym dalsze zmiany w ostatnich latach jest także dofinansowywanie integracyjnych swietic edukacyjnych . Odgrywają one bardzo ważną rolę i są narzędziem aktywizacji młodego romskiego pokolenia od podstaw czyli nauki w szkołach elementarnych- podstawowych . Niezmiernie ważną funkcje odgrywają w polskim systemie szkolnym także asystenci edukacji romskiej . Sa oni pomostem pomiędzy nauczycielem, a uczniem romskim w jego scieżce edukacyjnej i nauki szkolnej²¹ .

Edukacja jest podstawowym narzędziem w poprawie sytuacji społeczności romskiej w Polsce . Nakłady wniesone przez panstwo polskie na rzecz kształcenia Romów na przestrzeni ostatnich 10, 15 lat należą do jednych z najwyższych w Europie , co jest kierunkiem jak najbardziej pożądanym i potrzebnym w polityce polskiego panstwa . Tylko takie zmiany mogą pomóc w poprawie sytuacji Romów na rynku pracy . Rynku, który staje się coraz bardziej wymagający i wymaga często szerokich kompetencji i umiejętności przez poszczególnych i potencjalnych pracowników .

Na przestrzeni ostatnich lat pojawiło się szereg możliwości aktywizacyjnych społeczność romską . Jednym z takich narzędzi były srodki pochodzące ze źródeł funduszy unijnych na rzecz społeczności romskiej w postaci POKL Kapitał Ludzki w latach 2007 – 2013 oraz POWER w latach 2014-2020 . W przypadku pierwszego istniał specjalny komponent romski w ramach którego zrealizowano blisko 100 projektów na rzecz społeczności romskiej . Były one bardziej lub mniej trafne , lepiej lub gorzej realizowane wobec społeczności romskiej , lecz głównym ich celem była pomoc grupie docelowej na rynku pracy poprzez doksztalcenie jej członków w postaci licznych kursów i szkolen oraz staży zawodowych . Na ogół zakładały one odbywanie staży zawodowych . Srodki te były skierowane także dla szerszego spektrum odbiorców . Zakładały także szkolenia dla urzedników , pracowników różnych służb i instytucji publicznych, które na codzien pracują z tym srodowiskiem . W praktyce ze srodków w blisko 70 procentach korzystały osoby ze srodowiska wiekszościowego lub osoby z otoczenia romskiego .Głównym owocem tych działań była aktywizacja srodowiska romskiego na rynku pracy . Na ile była ona trafna , a na ile nie jest kwestią napewno niejednoznaczna i odpowiedz na to zagadnienie nie jest prosta . Mocną jednak stroną tych wszystkich działań była sama próba podjęcia ciężkiej pracy ze srodowiskiem w dużym stopniu wykluczonym także z rynku pracy . Wspraciem w ramach różnego rodzaju projektów aktywizacyjnych zostało objętych blisko 50 procent populacji romskiej w Polsce , co jest liczbą znaczną i pokazną . Beneficjenci korzystali z

²¹ A.Łuczak, P.Krzyżanowski , Polityka panstwa w Polsce wobec mniejszości romskiej . Bilans dokonany 1989 roku i współczesne wyzwania w Polityczne i społeczne aspekty wielokulturowości .Migracje i mniejszości pod red. A.Adamczyk, A.Saksona , C.Trosika , wyd.UAM , Poznan 2016 , s.370-375.

różnych form wsparcia – wspomnianych kursów, szkoleń, staży, wsparcia z rozmowami z psychologami, doradcami zawodowymi. Korzystali zarówno w sensie formalnym uzyskując konkretne uprawnienia, zdobywając zaświadczenia o odbytych szkoleniach jak i też w sensie finansowym – zdobywali cenne kontakty z pracodawcami, poznawali podstawy przedsiębiorczości, zdobywali czasowe, a często stałe zatrudnienie w różnorodnych firmach. Wielu z nich dzięki zdobytym uorawnieniom pracuje do dzisiaj w swoich zawodach i dziedzinach w których się szkolili²².

Ważne jest aby uzyskiwane wsparcie i przekazywane środki finansowe były przekazywane tam, gdzie powinny i aby z zaplanowanego wsparcia korzystali ci do których pomoc jest skierowana. To jedna z istotniejszych rzeczy w realizacji projektów unijnych o charakterze aktywizacyjnym skierowanym ku społeczności romskiej w Polsce. To czynnik, który determinuje trafność jak i też efektywność realizowanych działań. Istotne jest aby przypuszczane działania w różnorodnych projektach z jednej strony nastawione były na długotrwałość tychże działań. Długotrwałość tzn. długość i rzeczywiste zatrudnienie Romów na rynku pracy. Tak aby projekty powodowały trwałe zatrudnienie Romów a nie tylko chwilowe na potrzeby danych działań²³. W praktyce jest to stan ciężki do zrealizowania na skutek wielu barier zarówno ze strony samych pracodawców jak i też środowiska romskiego. Do jednych z głównych barier utrudniających zatrudnienie Romów na rynku pracy zaliczyć trzeba min.

- różnice językowe, wielu pracodawców może sobie nie życzyć używania języka romskiego w miejscu pracy
- słaby stopień i poziom edukacji
- słabą integrację społeczną z resztą społeczeństwa
- szkodliwe i krzywdzące stereotypy funkcjonujące w społeczeństwie
- kwestie osobowościowe poszczególnych członków społeczności romskiej – brak wiary w swoje własne umiejętności, apatia, dziedziczenie bezrobocia, które ma charakter długotrwały – trwa od wielu lat
- różna skala predyspozycji i umiejętności oraz zdolności przekładających się na poszczególne kompetencje na rynku pracy

²²Tamże, s.375-380.

²³Tamże, s.375-380.

- złe nawyki wyrobione wśród ludzi – przyzwyczajenie do życia z zasiłków i innych benefitów instytucjonalnych
- wysokie wymagania pracodawców , często zbyt wygórowane
- łamanie praw pracowniczych przez firmy
- niskie płace w stosunku do nakładu wykonywanej pracy i zakresu obowiązków – przykładem może być praca asystentów edukacji romskiej – od rana do wieczora w kilku placówkach szkolnych za bardzo małe stawki
- brak zorganizowania Romów na rynku pracy – związki zawodowe
- brak wiary we własne możliwości i chęci swojego położenia
- wykorzystywanie środowiska romskiego przez organizacje i instytucje szkoleniowe – zdobywanie środków na aktywizacje , a później nie przekazywanie pieniędzy beneficjentom programów lub brak efektywnych działań w stosunku do Romów – przysłowiowe liczenie głów bezrobotnych z brakiem zainteresowania , co dalej z nimi będzie²⁴
- różnice kulturowe ,Romowie nie mogą wykonywać wielu zajęć i profesji -
- profesje związane z grzebaniem zmarłych – grabaż , właściciel zakładu pogrzebowego , kosmetyk pogrzebowy
- profesje związane ze sferą czystości – brukarz ,
pracownik firm sprzątających zwłaszcza ulice , chodniki , ziemie
śmieciarz – kontakty ze śmieciami , nieczystościami
- zawody związane ze służbą zdrowia – lekarz , pielęgniarz pielęgniarka
- modelnng – wybiegi mody , publiczne rozbieranie się
- zawody związane z ubojem zwierząt²⁵

Jak widać przyczyn i skali tego zjawiska jest bardzo wiele . Mają one różnorakie podłoże . Jednym jednak nie zaprzeczalnym faktem jest to ,że przyczyn tego

²⁴Wywiady przeprowadzone przez Andrzeja Łuczaka z liderami romskimi w latach 2009-2018 .

²⁵Tamże

stanu rzeczy należy szukać zarówno po jednej jak i drugiej stronie .

Nie jest prawdą ,że wszystkie działania , które zostały przypuszczone na przestrzeni ostatnich lat nie przyniosły żadnych efektów . Wielu Romów efektywnie skorzystało ze swej szansy i możliwości jakie stwarzały i stwarzają w dalszym ciągu projekty. Zdobyli nowe zawody, kwalifikacje, certyfikaty, dyplomy .Nie figurują już w statystykach bezrobotnych ani nie są uzależnieni od pomocy społecznej . Prowadzą swoje firmy lub też podejmują najemną pracę zawodową .Przykładem dobrych praktyk w zakresie promowania pozytywnego wizerunku Romów na rynku pracy była kampania „Jedni w wielu,, koordynowana przez fundację Prom z Wrocławia . Kampania przedstawiała Romów , którzy w pewnym sensie odnieśli sukces na rynku pracy prowadzą swoje własne firmy ,są właścicielami firm transportowych, budowlanych, prowadzą prywatne przedszkola, mają własne zespoły muzyczne, wykonują zawody asystenta edukacji czy są prawnikami²⁶ .

Wszystkie programy służące i stwarzające możliwości aktywizacji młodego romskiego pokolenia stanowią wartość i powinny być jak najbardziej promowane . Jednym z nich jest projekt Czas na staż koordynowany przez fundację Dialog i Porozumienie z siedzibą w Zielonej Górze . To właśnie aktywizacja młodego pokolenia , zwłaszcza młodzieży, ludzi uczących się do 24 25 roku życia jest jak najbardziej godna uwagi i warta realizacji . Stwarza to dla młodych ludzi doskonałą okazję do aktywizacji zawodowej w postaci staży zawodowych . Staży dzięki którym młodzi ludzie mogą nauczyć się wielu nowych rzeczy , które mogą im pomóc w odnalezieniu się na rynku pracy. Często pozwalające wyrwać z marazmu, pokazać nowe rzeczy, dać poprostu szansę .

Staże organizowane w restauracji , jadłodajni są najlepszym miejscem na uzyskiwanie nowych kompetencji i umiejętności . Każdy pracodawca zatrudniający Roma powinien dostrzegać i zdawać sobie sprawę z różnic kulturowych . Mogą one mieć znaczenie i odegrać istotną rolę w relacjach i na linii pracodawca – romski pracownik . Umiejętnie wykorzystane różnice kulturowe mogą tylko przynieść same korzyści potencjalnemu pracodawcy i osobie zatrudniającej romskiego pracownika . W różnicach i pewnych wrodzonych zdolnościach należy szukać szans na rozwój danej firmy i miejsca w którym pracują romscy pracownicy . Przykład – najprostszy – różnice językowe – nie są barierą w środowisku w którym pracują młodzi Romowie . Wszyscy lub zdecydowana większość zna jako swój drugi język ojczysty język polski . Dwujęzyczność w tym przypadku jest zaletą , zaletą nie podważenia .

²⁶Www.jednizwielu.pl , dostep VIII 2018 r.

Może być wykorzystywana do obsługi klientów z krajów dalekich, które są podobne do romskiego – pakistański, hinduski. Właśnie coraz więcej przybyszów zarówno studentów jak i też zwykłych pracowników przybywa do naszego kraju z „byłej perły Imperium Brytyjskiego”. Przybywają tutaj aby pracować, uczyć się ale także w celach biznesowych. Rozreklamowany fakt o wielojęzyczności obsługi lokalu gastronomicznego może być unikalnym atutem na rynku. Jeżeli na ulicach średnich miast polskich coraz częściej spotyka się hinduskich przybyszy, gości to tym bardziej w dużych aglomeracjach jest to fakt niepodważalny²⁷.

Kolejnym przykładem może być mobilność Romów. Wola i częste przemieszczanie się rodzin romskich rodzi też wiele rzeczy przydatnych także na rynku pracy. Tą zaletą jest bez wątpienia wielojęzyczność romskich pracowników, zwłaszcza młodego pokolenia. Dwujęzyczność jest zawsze cechą wrodzoną. W kontaktach wewnątrz środowiska własnego mówi się w swoim języku – romani, poza nim w języku społeczeństwa większościowego. Oprócz tych języków jednak znają niejednokrotnie szereg innych. W przypadku kiedy nie ma takiej znajomości naturalnie szybko uczą się nowych języków, stąd też właściwe byłoby działania samych pracodawców o szybkim przeszkoleniu pracowników np. ze środków pochodzących z Urzędów Pracy. To tylko przykład jednak ma szerokie zastosowanie w życiu codziennym. Wielojęzyczność znajomość języków może być szeroko wykorzystana w kontaktach z klientem, wpływać na dobrą, miłą i profesjonalną obsługę, która będzie przyczyniać się do tego, że klienci zagraniczni będą chętnie wracać do tego miejsca²⁸.

W obszarze kuchni jak i też jadłospisu mogą być wykorzystywane dania i tradycje kucharskie zaczerpnięte bezpośrednio z kuchni romskiej. - specjalne dania, przyprawy. To kolejna różnica, która dodatkowo może wpływać na powodzenie restauracji, lokalu gastronomicznego.

Kolejnym aspektem są także relacje w miejscu odbywania stażu. Relacje pomiędzy pracodawcami, a romskimi pracownikami. Pracodawca powinien wymagać i stawiać na dobro swojej firmy ale też szanować wewnętrzne przekonania romskich pracowników. W różnych zakątkach Polski oraz w różnych grupach romskich stosunek do ubioru jest różnie przestrzegany jednak strój jak i sposób ubierania odgrywa ogromną rolę. Dlatego też ważne jest aby uszanować to, że dziewczyny, kobiety mogą być ubrane w dłuższe spódnice, a mężczyźni w dłuższe spodnie. Dla normalnie myślącego człowieka w tym względzie nie powinno być problemów²⁹.

²⁷Wywiady przeprowadzane przez Andrzeja Łuczaka z liderami romskimi w latach 2009 -2018 r.

²⁸Tamże

²⁹Tamże

Ważne jest aby pracodawca szanował swoich podopiecznych . Jeżeli zdobędzie szacunek wśród Romów , to będzie cieszył się dużym uznaniem wśród nich . Praca zwłaszcza przez młodych będzie lepiej wykonywana i bardziej efektywna . Dlatego też ważne jest aby właściciel lokalu gastronomicznego nie przekraczał pewnych barier w kontaktach z pracownikami . Miejsce pracy powinno być przede wszystkim miejscem pracy . Dotyczy to także relacji damsko – męskich tym bardziej jeżeli dziewczyna jest już zamężna lub w związku z kimś , a tym bardziej jeżeli rodziny są co do tego faktu zgodne . Wtedy pracodawca czy szef danego lokalu nie powinien łamać pewnych barier kontaktów i utrzymywać pewien dystans wobec swoich przełożonych³⁰ .

Inne zachowanie i reakcje mogą doprowadzić do niepotrzebnych spieć i napięć konfliktów na linii pracodawca – romski pracownik . Trzeba przy tym pamiętać , że w taki konflikt może zaangażować się także rodzina danego pracownika .

Pisząc o różnicach kulturowych we wzajemnych relacjach nie można zapominać także o fundamentalnym podejściu do Romów przez właściciela danego lokalu gastronomicznego . W pracy asystentów zawodowo -socjalnych ds. Romskich często pojawiały się sytuacje kiedy to na widok potencjalnego romskiego pracownika pracodawca nie chciał zatrudnić go nawet w ramach bezpłatnego stażu finansowanego często ze środków funduszy programów unijnych . Ukazuje to tylko pomimo wszystko skalę pewnego skrzywienia i mylnego stereotypowego myślenia . Sprawia i utrudnia to zatrudnianie młodych romskich pracowników . Ci natomiast którzy przechodzili różnorakie staże w różnych firmach nie dość , że byli bardzo usatysfakcjonowani wykonywaną pracą , to jeszcze same firmy były zadowolone z ich usług . Do najczęściej podkreślanych argumentów za zatrudnianiem Romów w swoich firmach zaliczyć można ich kreatywność , po przełamaniu bariery nieufności wobec firmy ich lojalność , przywiązanie i sumienność wykonywanych obowiązków , pracowitość , umiejętność szybkiego uczenia się , mobilność – przemierzenie 100 lub więcej kilometrów w celu załatwienia spraw firmowych niestanowiło problemów , zdolności w komunikacji interpersonalnej – perwersacji i przekonywania do swoich racji . To tylko niektóre z szerokiej gamy zalet romskich pracowników³¹ .

Wystarczy tylko w sposób normalny spojrzeć na człowieka , dać mu szansę , mieć pewną wiedzę o nich , a później umiejętnie tymi ludźmi kierować wykorzystując w pracy i mocne i słabe strony oraz wszelkie różnice kulturowe .

³⁰Tamże

³¹Tamże

Program stażu międzykulturowego wariant 1

Lokalny pracodawca- romski uczestnik

L.p.	Moduły	Zakres czynności	Liczba godzin
1	Organizacja pracy i przepisy BHP	<ul style="list-style-type: none"> - Przejście instruktażu z zakresu BHP - Zapoznanie z regulaminem pracy. - Instruktaż stanowiskowy. - Zapoznanie się z kulturą organizacyjną przedsiębiorstwa. 	1 godz.
2	Urządzenia i maszyny	<ul style="list-style-type: none"> - Zapoznanie się z obsługą maszyn i urządzeń gastronomicznych 	2 godz.
3	Przechowywanie żywności.	<ul style="list-style-type: none"> - Sprawdzanie terminu przydatności do spożycia produktów. - Zabezpieczenie produktów i przechowywanie - Użytkowanie urządzeń do przechowywania żywności 	2 godz.
4	Sporządzanie potraw	<ul style="list-style-type: none"> - Jak stosować się do receptur.. - Dobieranie surowców do sporządzenia posiłków. - Przygotowywanie potraw z mięs, ryb, warzyw. - panierowanie, smażenie, pieczenie - gotowanie zup 	30 godz.
5	Sporządzanie napojów	Przygotowywanie kawy i herbaty. Różne metody przyrządzania napojów ciepłych.	3 godz.
6	Elementy obsługi klienta	<ul style="list-style-type: none"> - aktywne słuchanie - doradzanie - szczegółowa znajomość menu 	3 godz.
7	Porcjowanie, estetyczne układanie i dekorowanie.	-poznanie różnych technik dekorowania.	4 godz.

Program stażu międzykulturowego wariant 2

Romski pracodawca- pozaromski uczestnik

L.p.	Moduły	Zakres czynności	Liczba godzin
1	Organizacja pracy i przepisy BHP	<ul style="list-style-type: none"> - Przejście instruktażu z zakresu BHP - Zapoznanie z regulaminem pracy. - Instruktaż stanowiskowy. - Zapoznanie się z kulturą organizacyjną przedsiębiorstwa. 	1 godz.
2	Urządzenia i maszyny	<ul style="list-style-type: none"> - Zapoznanie się z obsługą maszyn i urządzeń gastronomicznych 	2 godz.
3	Przechowywanie żywności.	<ul style="list-style-type: none"> - Sprawdzanie terminu przydatności do spożycia produktów. - Zabezpieczenie produktów i przechowywanie - Użytkowanie urządzeń do przechowywania żywności 	2 godz.
4	Sporządzanie potraw (tradycja a współczesność)	<ul style="list-style-type: none"> - tradycyjne procedury przy przygotowywaniu posiłków zgodne z Romanipen - współczesne procedury stosowane w gastronomii - Jak stosować się do receptur. - Dobieranie surowców do sporządzenia posiłków. - Przygotowywanie potraw z mięs, ryb, warzyw. - panierowanie, smażenie, pieczenie - gotowanie zup 	30 godz.
5	Sporządzanie napojów	Przygotowywanie kawy i herbaty. Różne metody przyrządzania napojów ciepłych.	3 godz.
6	Elementy obsługi klienta	<ul style="list-style-type: none"> - aktywne słuchanie - doradzanie - szczegółowa znajomość menu - obsługa klienta romskiego. Najważniejsze zasady i zwyczaje w relacjach. Jak nie popełniać gaf. 	3 godz.
7	Porcjowanie, estetyczne układanie i dekorowanie.	-poznanie różnych technik dekorowania. Dekoracje romskich uroczystości i imprez	4 godz.

Program stażu międzykulturowego wariant 3

Lokalny pracodawca- pozamorski uczestnik

L.p.	Moduły	Zakres czynności	Liczba godzin
1	Organizacja pracy i przepisy BHP	<ul style="list-style-type: none"> - Przejście instruktażu z zakresu BHP - Zapoznanie z regulaminem pracy. - Instruktaż stanowiskowy. - Zapoznanie się z kulturą organizacyjną przedsiębiorstwa. 	1 godz.
2	Urządzenia i maszyny	<ul style="list-style-type: none"> - Zapoznanie się z obsługą maszyn i urządzeń gastronomicznych 	2 godz.
3	Przechowywanie żywności.	<ul style="list-style-type: none"> - Sprawdzanie terminu przydatności do spożycia produktów. - Zabezpieczenie produktów i przechowywanie - Użytkowanie urządzeń do przechowywania żywności 	2 godz.
4	Sporządzanie potraw	<ul style="list-style-type: none"> - Jak stosować się do receptur.. - Dobieranie surowców do sporządzenia posiłków. - Przygotowywanie potraw z mięs, ryb, warzyw. - panierowanie, smażenie, pieczenie - gotowanie zup 	30 godz.
5	Sporządzanie napojów	Przygotowywanie kawy i herbaty. Różne metody przyrządzania napojów ciepłych.	3 godz.
6	Elementy obsługi klienta	<ul style="list-style-type: none"> - aktywne słuchanie - doradzanie - szczegółowa znajomość menu 	3 godz.
7	Porcjowanie, estetyczne układanie i dekorowanie.	-poznanie różnych technik dekorowania.	4 godz.

Program stażu międzykulturowego wariant 4

Romski pracodawca- romski uczestnik

L.p.	Moduły	Zakres czynności	Liczba godzin
1	Organizacja pracy i przepisy BHP	<ul style="list-style-type: none"> - Przejście instruktażu z zakresu BHP - Zapoznanie z regulaminem pracy. - Instruktaż stanowiskowy. - Zapoznanie się z kulturą organizacyjną przedsiębiorstwa. 	1 godz.
2	Urządzenia i maszyny	<ul style="list-style-type: none"> - Zapoznanie się z obsługą maszyn i urządzeń gastronomicznych 	2 godz.
3	Przechowywanie żywności.	<ul style="list-style-type: none"> - Sprawdzanie terminu przydatności do spożycia produktów. - Zabezpieczenie produktów i przechowywanie - Użytkowanie urządzeń do przechowywania żywności 	2 godz.
4	Sporządzanie potraw (tradycja a współczesność)	<ul style="list-style-type: none"> - przypomnienie tradycyjnych procedur przy przygotowywaniu posiłków zgodnych z Romanipen -współczesne procedury stosowane w gastronomii - Jak stosować się do receptur. - Dobieranie surowców do sporządzenia posiłków. - Przygotowywanie potraw z mięs, ryb, warzyw. - panierowanie, smażenie, pieczenie - gotowanie zup 	30 godz.
5	Sporządzanie napojów	Przygotowywanie kawy i herbaty. Różne metody przyrządzania napojów ciepłych.	3 godz.
6	Elementy obsługi klienta	<ul style="list-style-type: none"> - aktywne słuchanie - doradzanie - szczegółowa znajomość menu - obsługa klienta nieromskiego Najważniejsze zasady i zwyczaje w relacjach. Jak nie popełniać gaf. 	3 godz.
7	Porcjowanie, estetyczne układanie i dekorowanie.	-poznanie różnych technik dekorowania. Dekoracje romskich uroczystości i imprez.	4 godz.